

BOBURNOMA KITOBIDAGI HARBIY TERMINLAR

*Najmiddinova Sarvara,
Olimjonova Zarnigor*

*O'zbekiston Davlat San'at va Madaniyat Institutining
Farg'ona Mintaqaviy filiali talabalari*

Annotatsiya: Ushbu maqola Zahiriddin Muhammad Bobur "Boburnoma" asaridagi harbiy terminlar, hamda Boburning bunyodkorlik g'oyalari, ularning yosh avlod uchun nechog'li ahamiyatli ekanligi yoritilgan.

Kalit so'zlar: Zahiriddin Muhammad Bobur, Boburnoma, harbiy terminlar, mardlik, jasurlik, vatanparvarlik, g'urur, iftixor, boshgaruvchanlik,

Biz mamlakatimiz xalqlarining, shu jumladan, O'rta Osiyo va umuman Sharq xalqlarining do'stlik va hamkorlikda bir-birlariga ta'sir etib, uzoq yillar davomida yaratgan behisob moddiy va ma'naviy boyliklari bilan faxrlanamiz. Bu boyliklarsiz umumbashariyat madaniyatni, uning tarixi va taraqqiyotini tasavvur qilish mushkul va ko'p hollarda mumkin emas. Shu xususida mulohaza yuritish ekanimiz, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2020yilning 20 yanvarda quyidagi fikrlarini e'tirof etmasdan ilojimiz yo'q.

"Oliy Majlis Senatining yangi tarkibdagi ilk majlisida so'zga chiqqan Prezident Shavkat Mirziyoyev milliy tarixni anglashning ahamiyati haqida to'xtalib o'tdi. Zahiriddin Muhammad Boburning «Boburnoma» asarini mutolaa qilar ekanimiz, u zamonasining yuksak ijodkori, yangilikka intiluvchi shaxs sifatida qayerda bo'masin bunyodkorlik bilan shug'ullanganiga guvoh bo'lamiz.

Ayniqsa, Afg'oniston va Hindistonda amalga oshirgan ishlarining adog'i yo'q. Bobur bu o'lkalarning madaniyati rivojiga ulkan hissa qo'shgan. Avvalo, davlatchilik va ijtimoiy boshgaruvni garor toptirishga, obodonchilik ishlarini aj oldirishga, harbiy tuzilmani isloh etish, bu sohaga ham yangiliklar kiritishga intilgan. O'zining qisqa, 47 yillik umri hisobsiz jangu jadallarda o'tgan Bobur davr sultoni, shoh vazifasini ado etib, yana biz avlodlarga bebaho «Aruz risolasi»dek ilmiy asar, she'riy devon, din aqidalariga oid qo'lyozma goldirgan. «Boburnoma»dagi ko'plab misollar sivilizatsiyaga o'ta moyil bunyodkor inson — faqat shoh Boburni emas, tom ma'nodagi muhandis Boburni, yaratilayotgan inshootning chinakam jonkuyarini ko'z oldimizda gavdalantiradi.

Quyidagi parchadan yaratuvchilik ishidan mamnun, har bir qo'yilayotgan g'isht, toshdan hayot zavgini tuygan kishining holatini sezamiz: «Tonglasig' a buyurulg'on yerlarni yurub sayr qildim. Yakpora toshda buyurulg'on kaylador havzning yuzini bir martaba tamom ko'tarmaydurlar edi, buyuruldikim, sangtaroshlar ko'prak kelib, bir

martaba, havzning tubini durustroq olsunlarkim, suv quyib, atrofini tarozu qilsa bolg'ay. Kech namozi digar havzning bir martaba yuzini tamom oldilar. Buyurdimkim suv toldirdilar. Atrofini suv bila tarozu qilib, hamvor qilmoqqa mashg'ul bo'ldilar. Bu navbat yana bir obxona buyurdimkim, yerini yakpora toshdin tarosh gilg'aylar, ichidagi kichik havzni ham yakpora toshdin gozg'oylar»¹

Asarda tarixning Bobur yashab o'gan davri vogelari ifodalangan. Bu voqealar Andijon, Samarqand, Xo jand, Hirotdan boshlab Kobul va Agragacha bo'lgan qamrovga ega. Ya'ni unda O'rta Osiyodan boshlab Hindistongacha bo'lgan masofadagi deyarli 50 yillik vogelar haggoniy ifoda va bahosini topgan.

Zahiriddin Muhammad Bobur buyuk davlat arbobi, shoir bo'lib qolmasdan, tabiatshunos olim hamdir. Bobur tomonidan yozilgan «Boburnoma»da Markaziv Osiyo, Afg'o niston, Hindiston kabi mamlakatlarning tarixi, geografiyasi, xalglarning turmush kechirish tarzi, madaniyati bilan birga, o'simlik va hayvonot olami to'g'risida giziqarli ma'lumot berilgan.

U o'zi ko'rgan, kuzatganlariga asoslangan holda hayvon va o'simliklarning tuzilishi, hayot tarzi, ularning o' zaro o'shashligi yoki farqlari haqida ma' lumotlarni bayon etgan. Xususan, Amerikalik tadqiqotchi Berk Boburga bergan qisqa va lo nda tavsiflarida ulug siymoning hayot yo'li, davlatchilik tarixidagi xizmatlari va eng muhim jihatlarni muxtasar tarzda yoritishga erishgan. Muallif Boburning hukmronlik siyosati xususida shunday yozadi: "Boburshohning fikricha, fotihlik va hukmdorlik ishida yuz ming usul qo 'llesa ham haq va zarur hisoblanadi. Biroq bosib olingan yerlarni, ayniqsa, bu o'lkalarni o'z saltanati tarkibiga kiritish rejalashtirilgan bo'Isa-da, u g'olib askarlar mag'lublar mulkini talon-taroj ilishiga mutlago yo'l goymasdi". "Boburnoma" hagidagi fikrlar ham digqatga sazovor: "Men bor haqiqatni yozdim", deydi muallif va haqiqatan ham u o'zining kamchiliklari, omadsizlikka olib kelgan noto g'ri xatti-harakatlarini o quvchidan yashirmaydi. Bobur hayoti va ijodi Fransiyada ham keng organilgan bo lib, Fransiya ilm ahliga Zahiriddin Muhammad Bobur va "Boburnoma" haqida dastavval ma'lumot bergan fransuz shargshunosi Bartoleme D'erbelo (1621-1695) hisoblanadi. XIX asrga kelib Yevropa, xususan, fransuz shargshunosligida Bobur merosini o'rganish, uning asarlarini tarjima gilish borasida yangi davr boshlandi. Ayni shu yillarda Boburning ulkan asari "Boburnoma"ni fransuz tiliga tarjima gilish, uning matn xususiyatlarini organish, siyosiy-tarixiy ahamiyatini baholashda fransuz olimlari e tiborga molik tadqiqotlarni yaratishdi. «Boburnoma» asarida Bobur o'zi korgan kechirganlari, yurgan joylari tabiati, boyligi, urfodati, hayvonoti, o'simliklarini tasvirlagan. Asarda yer, suv, havoga tegishli xalq so'zlari ko'plab uchraydi. Bobur o'z asarida joyning geografik o'rni, qaysi iqlimga mansubligi, o'simliklari, hayvonlari haqida bayon etgan va O'rta Osiyoda qadim vaqtlardan

¹ Qudratullayev filologiya fanlari doktori, professor "BOBUR VA SHARO TAMADDUNT" mavzusidagi maqolasi(1-2 bet)

buyon govun, bug'doy, o'rik, nok va mevalarning bir necha navlari borligi haqida ta'kidlagan. Asarda Bobur borgan joylarining tabiati va o'ziga xos xususiyatlarini Andijon va Samarqand bilan taggoslagan, hamda O'rta Osiyo, Afg'oniston, Xuroson va Hindistondagi hayvonot dunyosi haqida batafsil bayon etib bergan. Bobur hayvonlarni to'rt quruhga ajratgan: quruqlik hayvonlari, parrandalar, suv yaqinida yashaydigan hayvonlar va suv hayvonlariga ajratgan. Bu ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki, Boburning biologiya sohasida ham o'ziga xos qarashlari bo'lgan. U bu sohada kuzatish, taqqoslash metodidan foydalanganligini aytishim mumkin. "Boburnoma" da adabiyot va san'at ahli, ilm-ma rifat kishilariga ham munosib orin berilgan. Unda Abdurahmon Jomiy, Shayxim Suhayliy, Husayn Ali Tufayliy, Sayfiy Buxoriy, Mir Husayn Muammoiy, Mullo Muhammad Badashiy, Yusuf Badiy, Ohiy, Muhammad Solih, Hiloliy, Ahliy, Alisher Navoiy, Binoiy va boshqa so z ustalari haqida maroqli hikoyalar mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Hasan Qudratullayev filologiya fanlari doktori, professor "BOBUR VA SHARQ TAMADDUNI mavzusidagi maqolasi(1-2 bet) «O'zbekiston adabiyoti va san'ati» gazetasining 2005 yil 27-soni
2. Zahiriddin Muhammad Bobur "Boburnma" Toshkent-1960
3. «Sharq» nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi Bosh tahririyati Toshkent -
4. 2017 Biologiya 2017 (160-b)M. Ziyamuhamedova, Sh. Xurramova, S.